

ეს ჩვენი თანამედროვეობის ერთ-ერთი აქტუალური გამოწვევაა, რომელიც შესაბამისი დარგის მკვლევართა გამოხმაურებას ელოდება.

მსგავსი ნაკლოვანება (თუკი ეს ნაკლოვანებაა) უმნიშვნელოა იმ ღირებულებასთან შედარებით, რაც ამ წიგნს აქვს. ესაა, პირველ რიგში, გზამკვლევის ფუნქცია; გზამკვლევისა იმ სამყაროში, რომლის სიმდიდრე და სიუხვე არა მარტო საქართველოს ნივთიერი და სულიერი საღაროს საკუთრებაა, არამედ ქრისტიანული მსოფლიოს ანალოგიური საღაროსა და ისტორიის განუყოფელი ნაწილიც. სასიამოვნოა, რომ ეს ნაშრომი ინგლისურად ითარგმნა და გამოიცა: E. Bubulashvili, Holy Relics of the Church of Georgia, Tbilisi 2011.

იმედი გვაქვს, რომ ავტორი სიწმინდეთმეტყველების მიმართულებით კვლევა-ძიებას გააღრმავებს და მისი ეს ნაშრომი მკითხველთა ფართო წრეს შევსებული და განახლებული რედაქციითაც მიეწოდება.

ნუგზარ პაპუაშვილი

ალექსი ჭინჭარაული. ხევსურული ლექსიკონი, „ქართული ენა“ თბ., 2005, 1179 გვ.

ალექსი ჭინჭარაული ქართველი საზოგადოებისათვის ცნობილია როგორც ფართო დიაპაზონის ფილოლოგი მკვლევარი. ენათმეცნიერება, ლექსიკოლოგია-ლექსიკოგრაფია, ფოლკლორისტიკა, ტექსტოლოგია, რუსთველოლოგია – ეს ფილოლოგიური ცოდნის სფეროთა არასრული ჩამონათვალია, სადაც უმოღვაწია და შთამბეჭდავი კვალიც დაუტოვებია მეცნიერს, მაგრამ მისი მოღვაწეობის გვირგვინს მაინც ის ათასზემეტვერდიანი წიგნი წარმოადგენს, რომელიც მან თავისი დაბადების 80 წლის თავზე გამოსცა. ალექსი ჭინჭარაულის იუბილე ფართოდ არ აღნიშნულა, თვით იუბილარმა კი უძღვნა მშობლიურ ხალხს, თავის მშობლიურ კუთხეს და მეცნიერებას უძვირფასესი საჩუქარი – ამ დარგში უსწორო და უანალოგიო „ხევსურული ლექსიკონი“, რომელიც მისი ნახევარსაუკუნოვანი დაულალავი შრომის შედეგადაა შექმნილი. თუმცა წიგნს ყდაზე „ხევსურული ლექსიკონი“ აწერია, მაგრამ იგი გაცილებით მეტია, ვიდრე ეს სათაური გულისხმობს: ეს არის საქართველოს ერთი ძირძველი კუთხის ნამდვილი ენციკლოპედია, სადაც ყველაფერია ხევსურეთის, ხევსურების და ხევსურულის შესახებ. ამ წიგნის მფლობელი სრულიად დარწმუნებული უნდა იყოს, რომ იგი აქ იპოვის სრულფასოვან პასუხს ნებისმიერ კითხვაზე, რაც შეეხება თვით ხევსურეთს, როგორც საქართველოს ერთ ეთნოგრაფიულ ერთეულს, მის საზოგადოებრივ თუ სამეურნეო ყოფა-საქმიანობას, სახალხო წეს-ჩვეულებებსა და რწმენა-წარმოდგენებს და, რაც მთავარია, ქართული საერთო სახალხო

ენის ერთ მნიშვნელოვან და ორიგინალურ უჯრედს – ხევსურულ დიალექტს, მის ლექსიკურ თუ გრამატიკულ თავისებურებებს. ამ წიგნში ნახავს მკითხველი ცნობებს ხევსურეთის გეოგრაფიული მდებარეობის, მის თვისებებზე ქართველ თუ არაქართველ მთიელებთან მეზობლური ურთიერთობის, ხევსურეთის შიდა ტერიტორიული კუთხეებისა და ხევსურული დიალექტის კილოკავური დანაწევრების შესახებ.

მაგრამ ეს წიგნი, უპირველეს ყოვლისა, მაინც ლინგვისტური ლექსიკონია, რომელშიც სკრუპულოზურობით არის წარმოდგენილი ხევსურული კილოს უმდიდრესი ლექსიკა, რომელსაც ამ მხრივ, საეჭვოა, შეედაროს ქართული ენის რომელიმე დიალექტთაგანი. ხევსურულის ლექსიკური თავისებურებებით სიმდიდრე სხვადასხვა ფაქტორებითაა შეპირობებული: იგი უაღრესად არქაულია, მასში მდიდრადაა დაცული ძველი სალიტერატურო ენის ლექსიკა. ამის მიზეზი, ცხადია, ისაა, რომ ხევსურული კილო არსებობდა და ვითარდებოდა ხანგრძლივ გეოგრაფიულ იზოლაციაში, არ განიცდიდა ზეგავლენებს, რაც იწვევს ენობრივ ცვლილებებს ქართული ენის სხვა, ნაკლებ იზოლირებულ, დიალექტებში; მის ლექსიკურ თავისებურებებს შეაპირობებდა ის ყოფითი და სამეურნეო გარემო, რომელიც მხოლოდ ხევსურეთისთვის იყო დამახასიათებელი; და ბოლოს, მის ლექსიკაზე მნიშვნელოვანი ზემოქმედება ჰქონდა ნახურ სამყაროსთან სიახლოვესაც, საიდანაც არაერთი რეალია და სიტყვა შემოვიდა და ორგანულად ჩაჯდა ხევსურულ ყოფასა და ლექსიკაში. ყოველივე ეს ასახულია სალექსიკონო ერთეულების მაღალპროფესიულ დონეზე შედგენილ განმარტებებში, რომელთაგან ბევრი შეიძლება ცალკე ლექსიკოლოგიურ და ეტიმოლოგიურ გამოკვლევად ჩაითვალოს.

ეს ლექსიკონი არ არის მხოლოდ ხევსურული კილოს კომპლექსი. იგი თამამად შეიძლება მიჩნეულ იქნას ქართული ხალხური მეტყველების კრებსითი ლექსიკონის წინამორბედად: მასში წარმოდგენილ უამრავზე უამრავ ლექსიკურ ერთეულს ახლავს მითითებები, თუ ქართული ენის რომელი კილოს ლექსიკაშია ისინი დადასტურებული და როგორია იქ მათი მნიშვნელობები, ფუნქციონირების არეალები.

ხევსურთა მეტყველება უაღრესად მდიდარია ფრაზეოლოგიით, რაც ამ ენობრივი კოლექტივის მსოფლხედვისა და მსოფლალქმის ორიგინალურობითაა გამოწვეული. ლექსიკონი საკმარისად სრულად ასახავს ენობრივი შემოქმედების ამ მეტად მნიშვნელოვან უბანს. ყოველ ლექსიკურ ერთეულთან მითითებულია იმ ფრაზეოლოგიზმების ჩამონათვალი, სადაც სემანტიკური სიმძიმის ცენტრი აღნიშნულ ლექსემაზე მოდის. ეს ხერხი უფრო აზუსტებს მოცემული ლექსიკური ერთეულის კონტექსტუალურ მნიშვნელობებს.

განსაკუთრებით უნდა აღინიშნოს ლექსიკონის საილუსტრაციო მასალით სიმდიდრე. საილუსტრაციო ფრაზები დიდზე დიდ წილად ხალხური შემოქმედებიდანაა მოხმობილი, რაც კარგად წარმოაჩენს თითოეული განსამარტი სიტყვის სემანტიკასთან ერთად მის მხატვრულ ღირებულებასაც. ეს მხარეც გამოაჩვენებს ამ ლექსიკონს არსებული დიალექტოლოგიური ლექსიკონებიდან: აქამდის გამოცემულ ლექსიკონებში საილუსტრაციო მასალად ხალხური პოეტური შემოქმედების ნიმუშები ამ დოზით არსადაა წარმოდგენილი.

ლექსიკოგრაფიის თეორიიდან ცნობილია, რომ დიალექტოლოგიური ლექსიკონების თავისებურებას ისიც წარმოადგენს, რომ ისინი არაა მხოლოდდამხოლოდ ენობრივი ლექსიკონები, არამედ საკმაოდ დოზით შეიცავენ ენციკლოპედიური ლექსიკონების მინარევებსაც. ალექსი ჭინჭარაულის ლექსიკონი ამ მხრივაც სანიმუშოა. აქ უამრავი რეალიაა წარმოდგენილი ხევსურეთის ძველი ყოფიდან, რომელიც კარგახნის გამქრალია ცოცხალი სინამდვილიდან და თუ არა ეს ლექსიკონი, მათ სულ მალე დაფარავდა დავიწყების ფერფლი და რომელსაც ვერც ერთი არქეოლოგი და ძველი კულტურების მკვლევარი ვეღარ აღმოაჩენდა. ასე რომ ეს წიგნი ხევსურეთის კულტურულ მონაპოვართა საიმედო განძოსაცავიცაა.

გიორგი ცოცანიძე

**„თავისუფალი ამირანი“ (80 ვერსია), ნაწილი I,
რედაქტორ-გამომცემელი ლეონ ფირცხალავა, „იმედი“,
თბ., 2010, 272+4 გვ.**

ექვსი ათეული წლის შემდეგ, რაც პროფესორმა მიხეილ ჩიქოვანმა პირველად გამოაქვეყნა ამირანის თქმულების ფოლკორული ჩანაწერების სრული კორპუსი თავისი დოკუმენტაციით და ვრცელი შენიშვნებით, რომელმაც ზედმიწევნით ასახა მისი საქართველოს კუთხეებში გავრცელების დიაპაზონი, ბუნებრივია, ამ მითოსური ფიგურისადმი დაუცხრომელი ინტერესის გამო, გაჩენილიყო მათი ხელახალი გამოქვეყნების საჭიროება. ქართული ხალხური პოეზიის 12-ტომეულის დასრულების შემდეგ, ბუნებრივად წამოიჭრა საკითხი „ამირანიანის“ ტექსტების ხელახალი პუბლიკაციისა. სამწუხაროა, რომ პროფესორ მიხეილ ჩიქოვანს არ დასცალდა ამ ამოცანის შესრულება. საბედნიეროდ, ლიტერატურის ინსტიტუტის ფოლკლორის განყოფილებაში დაცული მის მიერ მომზადებული პროექტის საფუძველზე შესაძლებელი ხდება კიდევ უფრო სრული კორპუსის გამოქვეყნება, რაზეც ამჟამად მუშაობა მიმდინარეობს. მაგრამ ეს იმას არ ნიშნავს, რომ ამ ეპიური ტექსტებით დაინტერესებულ პირს ეკრძალებოდეს ნებისმი-